

Norges gjennomføring og bidrag til å oppfylle globale mål for natur

Naturavtalens mål 22:

Sikre en fullverdig, likeverdig, inkluderende og effektiv representasjon og deltakelse, samt integrering av kjønnsperspektivet i beslutningsprosesser, og sikre at urfolk og lokalsamfunn, samtidig som deres kultur, rettigheter til land, territorier, ressurser og tradisjonelle kunnskap respekteres, samt at jenter og kvinner, barn og ungdom og personer med funksjonsnedsettelse har tilgang til rettssystemet og til informasjon knyttet til naturmangfold, samt sikre at menneskerettighetsforsvarere som arbeider med miljøsaker, beskyttes fullt ut.

Miljødirektoratet	Direktoratsgruppe
Tiltak og virkemidler i dag (Status) (deloppdrag 3)	
3.1 Tiltak og virkemidler nevnt i Natur for livet	Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt
	Fra St meld 14: “Mål 17: Innen 2015 har hver part utviklet, vedtatt som et politisk instrument og påbegynt gjennomføringen av en nasjonal strategi og handlingsplan for biologisk mangfold som er effektiv, oppdatert og basert på medvirkning. Mål 18: Innen 2020 respekteres urfolks og lokalsamfunns tradisjonelle kunnskap, innovasjoner og praksis av betydning for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og deres sedvanlige bruk av biologiske ressurser, i samsvar med nasjonal lovgivning og relevante internasjonale forpliktelser, og er til fulle integrert og reflektert i gjennomføringen av konvensjonen, med full og effektiv deltakelse av urfolk og lokalsamfunn på alle relevante nivåer. På globalt og nasjonalt nivå er det en utfordring at tradisjonskunnskap går tapt og at slik kunnskap ikke samles inn til beste for de berørte folkegruppene og samfunnet for øvrig. Biomangfoldkonvensjonen har bestemmelser om tradisjonskunnskap fra urfolk og lokalsamfunn samt for bærekraftig sedvanebruk. Nagoya-protokollen avklarer rettigheter til tradisjonskunnskap knyttet til genressurser og at urfolk og lokalsamfunn er eiere av slik kunnskap. Protokollen legger opp til systemer for å sikre at dette
	Landbruksdirektoratet: Arbeide videre med ivaretagelse, systematisering, innsamling og formidling av tradisjonell kunnskap som støtter opp under bærekraftig bruk, samt legge til rette for tverrfaglig samarbeid. • Videreføre naturveiledning som metode for å formidle kunnskap om historisk naturbruk, øke forståelsen for ivaretagelse av naturmangfold og øke det lokale engasjementet i verneområdeforvaltningen. ¹ Norad:

¹ Natur for livet kap. 8.5

	<p>respekteres. Målet er relevant for Norge både når det gjelder samisk kunnskap og bærekraftig bruk og annen tradisjonell kunnskap og bruk. Norge ratifiserte ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i 1990.</p> <p>Hovedprinsippet i konvensjonen er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetenes plikt til å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Erfaringsbasert kunnskap om natur er kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet. I naturmangfoldloven § 8 er det nedfelt at slik kunnskap skal vektlegges av myndighetene i saker som berører natur, når slik kunnskap foreligger. Videre skal det lages forskrift om tradisjonell kunnskap knyttet til genressurser. Dette gir til sammen det rettslige grunnlaget for forvaltning av erfaringsbasert kunnskap om natur i Norge.</p> <p>De siste årene har Miljødirektoratet drevet et prosjekt knyttet til erfaringsbasert kunnskap (Mennesket og naturarven), som har som mål å samle inn kunnskap om hvordan ressursene i naturen ble utnyttet før. Denne kunnskapen brukes i naturveiledning, skjøtsel og forvaltning. Det er imidlertid mangel på en systematisk oversikt over den erfaringsbaserte kunnskap som finnes. Også Kommunal- og moderniseringsdepartementet har relevante prosjekter om erfaringsbasert kunnskap. Forskriften om tradisjonell kunnskap knyttet til gjennomføring av Nagoyaprotokollen vil bidra til at målet nås.</p> <p>Norge har en lang tradisjon for gode prosesser med Sametinget i alle saker som berører samiske interesser. Videre blir saker som berører samiske interesser og lokalsamfunn sendt på høring til berørte parter. Disse har dermed mulighet til å spille inn erfaringsbasert kunnskap i prosessen, som så skal vektlegges i beslutninger som foretas av myndighetene. Med en videreføring av dagens praksis og pågående arbeid, anses målet som nådd i 2020."</p> <p>I tillegg er betydningen av god medvirkning nevnt flere steder i stortingsmeldingen i forbindelse med gjennomføring av planprosesser og verneprosesser.</p>	
<p>3.2 Andre tiltak og virkemidler i regi av miljøforvaltningen</p>	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Norsk lovverk legger grunnleggende godt til rette for medvirkning gjennom rett til innsyn, veiledningsplikt og prosessregler. For Miljødirektoratet legger Offentlighetsloven og Forvaltningsloven rammene for prosess og plikter/rettigheter</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Satsingen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket²: Formålet er å sikre langsiktig forvaltning av utvalgte landskapsområder med store biologiske og</p>

² <https://www.landbruksdirektoratet.no/nb/jordbruk/miljo-og-klima/jordbrukets-kulturlandskap/utvalgte-kulturlandskap-i-jordbruket>

knyttet til deltakelse og medvirkning. Dette presiseres ytterligere gjennom sektorlovverk, forskrifter og veiledningsmateriell.

Innsyn

Miljødirektoratets offentlige postjournal og elnnsyn sikrer at informasjon er tilgjengelig. Dette er en grunnleggende forutsetning for deltakelse og medvirkning. I konkrete prosesser, er dokumentene også tilgjengelig på egne høringssider og direkte berørte parter får tilsendt informasjon.

Miljødirektoratet har som mål at alt innhold som publiseres på vårt nettsted skal være universelt utformet i tråd med WCAG 2.1-standarden. For tiden er miljødirektoratet.no delvis i samsvar med kravene til universell utforming av ikt, med brudd på 9 av 47 krav i regelverket. Det jobbes kontinuerlig for å rette opp disse bruddene.

Veiledningsplikt

Miljødirektoratet har veiledningsplikt innenfor sitt forvaltningsområde og spesielt i prosesser hvor vi er prosesseier. På nettsidene til Miljødirektoratet ligger det informasjon om medvirkning.

En viktig forutsetning for medvirkning, er at prosessene og dokumentasjon er forståelig. Ny språklov trådte i kraft 01.01.2022 og pålegger offentlige organer å bruke klart og korrekt språk tilpasset mottakeren. Miljødirektoratet interne språklige retningslinjer som skal følges og det gjennomføres brukerundersøkelser for å sikre forbedring. Miljødirektoratet fikk Klarspråkprisen for statlige virksomheter i 2023.

Prosessregler

Miljødirektoratet har ansvaret for flere prosesser hvor medvirkning står sentralt. I tillegg er Miljødirektoratet del av prosesser hvor Statsforvalter eller kommune er prosesseier og dermed ansvarlig for medvirkning - se 3.3.

For de offentlige prosessene hvor Miljødirektoratet er prosesseier, for eksempel etter Forurensningsloven og Industridirektivet (tillatelser) og Espoo-konvensjonen om grenseoverskridende miljøvirkninger, følges reglene for medvirkning i offentlighetsloven og forvaltningsloven, samt regler som følger av naturmangfoldloven § 41-43, aktuell sektorlov/forskrift/konvensjon, samt prosessreglene i Forskrift om konsekvensutredninger.

Dette gjelder for alle andre lovverk der Miljødirektoratet har forvaltningsansvar/utøver myndighetsansvar og det gjennomføres prosesser som f.eks. høringer av regelverksendringer mm.

kulturhistoriske verdier, som er formet av langvarig og kontinuerlig tradisjonell bruk. Satsingen skal vise et representativt utvalg av jordbrukslandskap og det er eksempelvis flere UKL- områder som tar vare på og formidler samisk kultur. Skogfinsk kultur er også representert i utvalget.

Særpreget blir tatt vare på gjennom fortsatt drift, skjøtsel og vedlikehold av områder over hele landet. Folkene som lever her tar vare på naturmangfold, kulturhistorie og jordbruksdrift gjennom både *tradisjonelle bruksmåter* og vår tids bygdeliv. Støtte fra myndighetshold skal bidra til at disse verdiene blir med oss inn i framtida. Et sentralt prinsipp ved utvelgelsen av områder har vært at grunneierne i området selv skal ønske at området blir utvalgt - det skal derfor være frivillig å bli et Utvalgt kulturlandskap i jordbruket. For de fleste UKL-områdene er det etablert en form for samarbeidsgrupper der kommune, regional forvaltning, representanter for grunneiere, drivere og andre deltar. I mange områder er det praksis med at regional landbruks-, natur- og kulturmiljøforvaltning deltar på befaringer sammen med grunneier og drivere for å gi faglig veiledning. Disse arenaene er viktig både for å sikre grunneierne/drivernes involvering og eierskap i planlegging, prioritering av tiltak og tilskuddsforvaltning i samarbeid med forvaltningen, og for å ivareta tverrfaglighet gjennom faglig bistand fra regionale etater til kommunene.

Norad:

Ikke relevant.

	<p><u>Urfolks rettigheter</u> I saker som kan berøre samiske interesser, gjelder reglene om konsultasjon etter sameloven kap 4. Miljødirektoratet gjennomfører konsultasjon der Sametinget eller andre samiske interesser ber om dette. Naturmangfoldloven har egen bestemmelse §14) for å ivareta samiske interesser.</p> <p>Det er en egen <u>konsultasjonsavtale mellom Staten og Sametinget for verneområder.</u></p> <p>Gjennom konsultasjon og høring, legger vi også til rette for kunnskap om tradisjonell samisk drift og bruk, jf. omtale av tradisjonskunnskap under.</p> <p><u>Tradisjonskunnskap</u> Arbeidet med Prosjektet Mennesket og naturarven (MONA-prosjektet) ble avsluttet i 2015. Hensikten var å registrere og dokumentere naturbruk opp mot konvensjon for biologisk mangfold. Det ble laget undervisningsmaterieell knyttet til enkelt prosjekter bl.a. i Mørkridsdalen (naturbruk, skjøtsel og styving) og Stabbursdalen (tradisjonell kvensk laksestengsel). Miljødirektoratet har ingen pågående prosjekter knyttet til tradisjonskunnskap. Kunnskapen fra MONA-prosjektet benyttes i dag bl.a. i samarbeid med lokale myndigheter og lokalmiljøet i verneområdeforvaltning.</p> <p>Statens Naturoppsyn hadde tidligere naturveiledere som også benyttet slik kunnskap. Denne oppgaven er overført til autoriserte besøkssentre.</p> <p>Alle Miljødirektoratets prosesser er åpne, offentlige og tilgjengelige for alle. Det betyr at brukerinteresser som mener at tradisjonell kunnskap ikke er tilstrekkelig ivaretatt eller kan være relevant i enkeltsaker, kan spille dette inn til Miljødirektoratet. Forvaltningsmyndigheten har en plikt til å svare ut innspillene som kommer i prosessene og dermed også ta stilling til om dette er kunnskap som bør utredes eller legges til grunn for et vedtak.</p>	
<p>3.3 Tiltak og virkemidler i kommuner og sektorer</p>	<p>Relevante tiltak og virkemidler, status for gjennomføring og resultater/effekt</p> <p>Statsforvalteren har delegert myndighet for prosessgjennomføring både etter Forurensningsloven og Naturmangfoldloven. Kravene til prosess beskrevet over gjelder tilsvarende.</p> <p>Det er kommunene som er prosesseier etter plan- og bygningsloven. I tillegg til at kommunen også en underlagt Offentlighetsloven og forvaltningsloven, er medvirkning som demokratisk rettighet også forankret i Plan- og bygningsloven som regulerer arealforvaltning og byggevirksomhet i Norge.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Regelverk: Fjellova - skal sikre at beiterettigheter m.m. forvaltes på en bærekraftig måte i statsallmenningen. Reindriftens interesser skal ivaretas ved sammensetningen av fjellstyret der det er relevant. Menneskerettsloven § 2 - FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter gjelder som norsk lov. Etter SP art. 27</p>

§ 5-1. Medvirkning

Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private. Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte.

Kommunal og moderniseringsdepartementet ga i 2018 ut en egen veileder med prinsipper for og eksempler på medvirkning.

har urfolk rett til sin kulturutøvelse. Grl § 108: Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Reindriftsloven § 1 - arealforvaltning som ivaretar tradisjonelle næringer

Reindriftsloven § 63 annet ledd - private grunneiere og bruksberettigete har plikt til å konsultere reindistriktsstyre før igangsettelse av tiltak i reinbeiteområde dersom det planlegges å sette i gang tiltak som kan bli til vesentlig skade eller ulempe for reindriftsutøverne. Om varsel ikke er gitt, eller partene er uenige om tiltaket rammes av bestemmelsen i første ledd, kan statsforvalteren nedlegge forbud mot iverksettning inntil overenskomst er inngått eller til jordskifteretten har behandlet saken.

Sameloven kapittel 3 - Rett på informasjon på samisk. Bidrar til å tilrettelegge for deltakelsen i demokratiske prosesser.

Sameloven kapittel 4 - Sametingets konsultasjonsrett

Naturmangfoldloven §§ 1, 8 og 14 annet ledd - hensynta tradisjonell kunnskap

Plan- og bygningsloven §§ 3-1 og 5-4 tredje ledd.

Innsigelsesmyndighet og planoppgaver - fra 2022 gir Ldir faglige råd til LMD i saker der reindrift er årsak til innsigelse.

I forskrift for reindriftens utviklingsfond kan reinbeitedistrikter søke om tilskudd til:

- sikring av reindriftens arealer.³
- Distriktstilskuddet skal bidra til å gi distriktene og reinlagene økt medansvar for å sikre en bærekraftig reindrift, balanse mellom reintall og beiter, sikring av arealer og økt lønnsomhet.
- Tilskuddet skal videre gi grunnlag for avsetning til kriseberedskap, investeringer i utstyr til fôring, arbeid med helse, miljø og sikkerhet, avløserordning

³ RUF forskriftens § 1-6 andre ledd bokstav a

		<p>til ferie og fritid, samt avløserordning ved sykdom og svangerskap utover folketrygdens generelle ordninger.</p> <p>- Tilrettelegging for at reineiere med nedsatt fuksjonsevne kan delta i reindriftsarbeid</p> <p>Statsforvalteren skal bidra til en bevisstgjøring om reindriften som urfolksnæring og det ansvar offentlige myndigheter har etter folkerettens regler om urfolk og minoriteter.⁴</p> <p>Norad: Ikke relevant.</p>
<p>3.4 Måloppnåelse</p>	<p>A) Hvordan vurderer man effekten av disse tiltakene og virkemiddelbruken?</p> <p>Vi er ikke kjent med metoder eller systematiserte oversikter som evaluerer grad av medvirkning om ulike grupper er kjent med sine muligheter for medvirkning eller fornøyd med hvordan de får mulighet til å medvirke. Vi er heller ikke kjent med metodikk for å måle effekt av medvirkning.</p> <p>B) Systemer for å måle progresjon og effekt</p> <p>Miljødirektoratet har gjennomført brukerundersøkelser for å se på språkbruk i vedtak. Dette har ligget til grunn for arbeidet med Klarspråk.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Om måloppnåelse Utvalgte kulturlandskap - se vurderinger i målark 3 og 21</p> <p>Reindrift: Status er slik Ldir oppfatter det at statsforvalteren bidrar i ulike høringssaker på en god måte der reindriften berøres. I de plan- og arealsakene med størst negativ konsekvens for reindriften legger statsforvalter inn innsigelse. Kommunenes kunnskap om reindrift kan bedres.</p> <p>Norad: Se 2.3 og nedenfor i B).</p> <p>Landbruksdirektoratet: For Utvalgte kulturlandskap - se vurderinger i målark 3 og 21</p> <p>Norad: Progresjon og effekt blir vurdert opp mot resultatrammeverket for hvert enkelt tiltak.</p> <p>For KoS: Norad får årlige rapporter fra prosjekt som er støtta av KoS, og gjennomfører regelmessige evalueringer av både prosjekt og tematikk. Samtidig</p>

⁴ Hovedinstruks til statsforvalterne pkt. 5.1.5.9

		pågår det ei diskusjon om hvordan man kan forbedre måling av resultat og framdrift på området.
3.5 Vurdering av situasjonen i 2030 med eksisterende og planlagte tiltak og virkemidler (0-alternativ)	A) Situasjonen i 2030 med videreføring av iverksatte tiltak og virkemidler (dvs. 0-alternativet).	
	Vi antar at graden av medvirkning vil forbli relativt uforandret.	<p>Landbruksdirektoratet: En utfordring når det gjelder reindriftens arealbruk og utviklingen er at man mangler gode data/indikatorer som kan spore utviklingen av tap av beiteområder etc. Reindriften er truet av klimaendringer og tap av sammenhengende beiteområder i forbindelse med utbygging av boliger og industri. Areal- og plansaker er omfattende og tidkrevende. Effektene er derfor krevende å vurdere.</p> <p>Norad: Urfolk, kvinners og lokalsamfunns rettigheter er under press og dette kan raskt forverres når ressursituasjon i verden forverres. Denne tematikken vil kreve finansielle og politiske ressurser.</p>
	B) Situasjonen i 2030 med planlagte tiltak og virkemidler.	
	Ikke relevant.	<p>Landbruksdirektoratet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjeldende reindrifftslov skal gjennomgås.⁵ • En arbeidsgruppe bestående av Norske Reindrifftsamers Landsforbund, Landbruks- og matdepartementet, Landbruksdirektoratet, NIBIO og SSB leverte høsten 2022 rapporten «Statistikk for arealbruk i reinbeitedistrikter».1 Formålet med arbeidet har vært å lage statistikk som viser hvor stor del av arealet innenfor det samiske reinbeiteområdet som faktisk er tilgjengelig for reindriften. Landbruks- og matdepartementet vil følge opp arbeidsgruppens forslag om å utarbeide en overordnet statistikk som viser endringer i bebygd areal og jordbruksareal innenfor

⁵ Reindrifftsavtalen kap. 4.1

		<p>hvert distrikt, samt administrativ inndeling.⁶</p> <ul style="list-style-type: none"> • Allerede innførte nye endringer siste år og ny reindriftslov kan bidra til en forbedret situasjon for reindriften i 2030. Dette under forutsetning av at intensjonen om prosesser og involvering av reindriftnæringen i regelverk følges⁷
<p>Norad: Se over.</p>		
<p>Tiltak og virkemidler for å nå målet (deloppdrag 3, 5 og 6)</p>		
<p>4.1 Bruk av eksisterende og planlagte tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?</p>	<p>A) Eksisterende tiltak og virkemidler som er/kan være særskilt effektive for å nå målet, eller planlagte tiltak og virkemidler med potensial for god effekt, på kort (2030) og lengre (2050) sikt.</p> <p>Statusen i dag er relativt god og det er mer behov for å ha en kontinuerlig forbedringsprosess for hvordan vi tilrettelegger for medvirkning gjennom innsyn, veiledning, språk og prosesser enn endringer i lovverk for å sikre rettigheter.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: Åpenhetsloven pålegger større virksomheter å gjøre aktsomhetsvurderinger av deres virksomhets påvirkning for menneskerettigheter, og pålegger å kommunisere med berørte interessenter om dette. Samtidig gir det rett til innsyn i privat virksomhet. Innføringen av åpenhetsloven kan ha en potensiell positiv effekt for innsyn i privat virksomhet som kan berøre reindriftsinteresser.</p> <p>Lov om endringer i energiloven og plan- og bygningsloven (vindkraft på land) (vedtatt 12. juni 2023- ikke trådt i kraft) vil gjøre slik at reindriftsinteressene kan avklares i forbindelse med planavklaring i forkant av konsesjonsbehandling.</p> <p>Regelverket (sameloven, reindriftsloven, naturmangfoldloven, pbl.) skal sikre at samisk reindrift og urfolks rettigheter til land og tradisjonell kunnskap hensyntas i arealforvaltningen. Samtidig vet man lite om effekten av disse prosessuelle innretningene og gjennomføringen i praksis. En indikator kan være</p>

⁶ Prop. 108 S23 Endringer i statsbudsjettet 2023 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2023/2024) kap. 6.4

		arealstatistikk som kartlegger hvilke områder som tradisjonelt sett er reinbeiteområder omdisponeres til andre formål.
		Norad: -
	B) Eksisterende tiltak og virkemidler som kan gi bedre effekt enn i dag dersom de gjennomføres/brukes i større omfang og/eller forvaltes på en annen måte	
	Et hinder for medvirkning er "overload" av informasjon og dermed muligheten for å ha oversikt i et samfunn med veldig mye informasjon og pågående prosesser. Hvordan vi sikrer at informasjonen når de relevante partene, blir dermed kanskje det aller viktigste for å sikre medvirkning. Det er alltid grunnlag for å lete etter forbedrings-muligheter ved gjennomføring av prosesser som både tilrettelegger for og er avhengig av innspill og medvirkning.	Landbruksdirektoratet: For det første handler det om økt oppmerksomhet rundt de gode intensjonene i dagens regelverk for å ivareta reindriftas interesser og rettigheter. For det andre gjelder det å bruke ressurser på å bedre kunnskapsgrunnlaget om arealsituasjonen og den reelle utviklingen av arealtap. For det tredje kan myndighetenes forventninger til arealplanlegging tydeliggjøres. Fokuset på informasjon om reindrift og tilgjengelige verktøy til kommuner og andre anses viktig. Det bør brukes mer ressurser på informasjonsarbeid og veiledning for eksempel om lovverk og beste praksis vedrørende konsekvensutredninger.
		Norad: -
	C) Hvilke positive og negative virkninger har tiltakene og virkemiddelbruken beskrevet over for klima og klimatilpasning	
	Det å legge til rette for medvirkning og god informasjon og kunnskap, er grunnleggende for å få gjennomført holdningsendringer i befolkningen. Skal vi klare å nå klimamålene, må hver enkelt bidra med små og store endringer.	Landbruksdirektoratet: Vanskelig å si hvordan indirekte bedre involvering av reindriftsnæringen i prosesser vil ha av klima- og klimatilpasningseffekt. Sannsynligvis vil involvering av næringen bidra til at beslutninger treffes på et bedre kunnskapsgrunnlag, som kan bidra til beslutninger som har lavere klimaavtrykk. Når det gjelder klimatilpasning vil erfaringsbasert kunnskap være avgjørende for å innrette virkemidlene på en treffsikker måte.
		Norad: -
	D) Tiltak og virkemidler som bør videreføres	
	Miljødirektoratet planlegger å jobbe videre med klarspråk og tilrettelegging av informasjon med tanke på å underbygge medvirkning og medborgerskap. Herunder	Landbruksdirektoratet: Man bør videreføre og videreutvikle tilskuddsordninger og regelverk som sikrer

	er det viktig å gjøre vurdering av behov for tilrettelegging på ulike språk for å nå ulike brukergrupper.	involvering av reindrifstøttere for å ivareta tradisjonell kunnskap. Norad: -
	E) Eksisterende tiltak og virkemidler som trolig vil være utilstrekkelige eller mindre effektive for å nå målet	
	Ikke relevant.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
	F) Mangler det generelt tiltak og virkemidler for å kunne nå målet, eller mangler din sektor tiltak og virkemidler til å nå målet?	
4.2 Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå Kunming-Montreal-målet?	Det mangler ikke lovmessige virkemidler for å sikre medvirkning i Miljødirektoratets prosesser.	Landbruksdirektoratet: Generelt kan man si at det er mange målsetninger om i regelverket om å vektlegge erfaringsbasert kunnskap, men lite konkret om hvordan dette skal gjennomføres i praksis. Sametingets konsultasjonsrett er et viktig institutt, men f.eks. nmls bestemmelser er lite konkrete på hvordan slik kunnskap skal innhentes av forvaltningen. Norad: -
	A) Behov for nye tiltak og virkemidler for å nå målet på kort sikt (til 2030) og på lengre sikt (2050).	
	Vi vurderer ikke at det er behov for nye virkemidler i form av lovverk men det er kontinuerlig behov for å bli bedre til å tilrettelegge for medvirkning gjennom prosess og språk og tilgjengelighet. Dette er omtalt over og vurderes mer som en kontinuerlig forbedring enn behov for nye tiltak.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
	B) Hvilke oppgaver og ansvar bør nasjonale og regionale myndigheter ha, hva bør kommuner gjøre, og hva kan forventes av befolkningen?	
	Myndigheter på alle nivåer, har et ansvar for å følge opp at lovverket og veiledning om medvirkning følges opp i praksis. Nasjonale myndigheter bør lage veiledningsmaterieell der det er nødvendig for å sikre enhetlig praksis i alle kommuner og fylker. Myndighetene må tilrettelegge informasjon om prosjekter/planer etc på en slik måte, at hver enkelt av oss har mulighet til å få kunnskap og gjøre oss opp en mening for å kunne påvirke prosess/prosjekt.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
	C) Positive og negative virkninger av tiltakene og virkemiddelbruken over for klima og klimatilpasning	
	Som for 4.1 c)	Landbruksdirektoratet: - Norad:

		-
4.3 Forutsetninger for vellykket gjennomføring av tiltak og virkemidler	A) Hvilke forutsetninger (for eksempel ressurser, politikk, lovverk, samfunnsendringer, tverrsektorielt samarbeid) og hvilken forvaltningspraksis må være på plass for at en skal kunne gjennomføre tiltakene og virkemidlene over?	
	Rammebetingelsene er på plass i form av lovverk og politiske føringer om at medvirkning som en grunnleggende rett i demokratiet, skal gjennomføres i praksis i forvaltningen.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
	B) Gitt at tiltakene og virkemidlene som er foreslått over, skal iverksettes, hvordan kan din sektor legge til rette for og hva kan din sektor gjøre for å sikre at disse blir gjennomført?	
	Det kan arbeides med å bevisstgjøre forvaltningen på betydningen av medvirkning. Medvirkning sikrer mer kunnskap om virkninger og gir oss bedre beslutningsgrunnlag for å fatte vedtak. Klager på vedtak begrunnes noen ganger med at man ikke har blitt hørt. Det at forvaltningen ikke har lagt avgjørende vekt på et vedtak, henger ikke direkte sammen med en forestilling om en dårlig prosess eller liten grad av medvirkning.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
4.4 Måloppnåelse	Hva mangler ev. for å kunne måle progresjon mot målet og effekt av tiltakene og virkemiddelbruken? Trengs det ny kartlegging, overvåking, nye systemer eller annen kunnskap?	
	Det er ingen gode måltall for å vurdere om medvirkning ivaretas godt nok og hva effekten av medvirkning er. Det er vel først og fremst en opplevelse av at prosessene fungerer og en erkjennelse av at medvirkning i form av høringsinnspill, deltakelse i referansegrupper mm, har betydning for kunnskapsgrunnlaget forvaltningsmyndigheten skal fatte en beslutning på.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
4.5 Vurdering av situasjonen i 2030 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn	Som i dag eller bedre.	Landbruksdirektoratet: Ved å fremskaffe mer presis kunnskap om reindriftas arealer, finnes det et bedre kunnskapsgrunnlag for å tilrettelegge for bedre prosesser. Tidlig involvering er viktig for å sikre god kommunikasjon med næringen og for å fremskaffe erfaringsbasert kunnskap. Norad: -
4.6 Vurdering av situasjonen i 2050 dersom nye tiltak og virkemidler settes inn	Som i dag eller bedre.	Landbruksdirektoratet: - Norad: -
		Landbruksdirektoratet:

<p>4.7 Har Norge særlig gode eller dårlige forutsetninger for å nå dette målet?</p>	<p>Norge har gode forutsetninger for å nå målet. Rammeverket i form av et levende demokrati og lover som sikrer medvirkning vurderes som tilstrekkelig. Både lovverket og forvaltningspraksis er godt forankret og innarbeidet. Vi har gode muligheter for å gi informasjon og ha oversikt over aktuelle parter som bør medvirke i prosessene.</p>	<p>Norge har gode forutsetninger for å nå målet, da vi har gode demokratiske tradisjoner og et solid lovverk. Samtidig er det økt kamp om arealene, som særlig berører områder med reindrift. Vindkraftutbygging, hyttebygging og mineralutvinning er en av de viktigste årsakene til at reinbeiteområder forsvinner. En økt kamp om arealene kan gjøre det vanskelig å balansere ulike hensyn. Utbygging av vindkraft på land har nå blitt en del av plan- og bygningsloven. Dette er positivt, samtidig har kommunene en sentral rolle gjennom å ivareta reindrifta gjennom sin arealplanlegging etter plan- og bygningsloven. Det blir derfor viktig for statsforvalteren og Landbruksdirektoratet å sikre at kommunene innehar god nok kunnskap om reindrift for å sikre at disse hensynene ivaretas i arealforvaltningen.</p> <p>Norad: -</p>
<p>4.8 Konklusjon</p>	<p>Gitt vurderingene i del 4, oppsummer kort i hvilken grad (lav-middels-høy) Norge vil være i stand til å nå Kunming-Montreal-målet?</p> <p>Det er svært sannsynlig at Norge vil kunne oppnå målet.</p>	<p>Landbruksdirektoratet: -</p> <p>Norad: -</p>